

Віктор МАЛАХОВ

ЧОМУ Я НЕ ПОСТМОДЕРНІСТ?

Чи багато є такого, що міг би з певністю стверджувати чи заперечувати про себе сучасний український філософ? Щодо мене, то мені зрозуміло принаймні те, що я не постмодерніст. Хотів би пояснити чому — саме оскільки не почуваю себе постмодерністом, такі пояснення для мене дещо важать.

Оприлюднити цю свою позицію /чудовою нагодою для чого стала можливість відгуку на вміщену в журналі доповідь Ольги Сєдакової/ спонукає мене й те, що свого часу у міру власного розуміння докладав зусиль до справи “деконструкції” /беру в лапки, бо тоді цього терміну не було в нашому філософському обігу/ марксистської парадигми предметної цілепокладаючої діяльності. Парадигма ця корелює з деякими істотними рисами “модерну”, які його розуміють нині — монологізмом, суб’єкт-об’єктною дихотомією, прагненням універсальності й тотальної перебудови світу, апеляцією до ідеологічних “метанаративів” тощо. По сьогодні я зовсім не прихильник усього переліченого, проте це не означає, що будь-яка його критика мені до вподоби.

Спробую сформулювати, що ж не влаштовує мене в постмодерністському світовідношенні, — або ж, коректніше, у постмодерністському ставленні до тексту, — при тому, що і плюралізм, і естетичне чуття, і чудова легкість постмодерністського дискурсу, яка розчиняє будь-яку упорядженість, будь-який фанатизм, — самі по собі не можуть як на мене, не викликати симпатії.

Платою за всі ці привабливі якості виявляється, однак катастрофічний у духовному відношенні гедоністичний редукціонізм постмодерністів, рафінованою іпостассю якого й постає бартівське “задоволення від тексту”. Наскільки та

ка плата /розплата/ є неминучою — питання інше; але що, власне, означає для людини те іронічно-грайливе дистанціювання від безпосередніх смислів культури, що його практикує постмодернізм?

Справа тут, на мій погляд, не тільки в тому, чого нас подібна практика позбавляє, а й у тому, що вона запроваджує, виправдовує, узаконює /при всій своїй партикуляристській орієнтації/ в людському житті.

Чого вона позбавляє — про те написано вже чимало. Додам, що “виїдає” вона не лише людську наївність й ентузіазм первинної творчості, а й речі, можливо, більш загальнозначущі й серйозні — відчуття безпосереднього відношення до Абсолюту /з яким принаймні з часів пізньої античності не розставалася європейська свідомість/, відчуття непозбутньої стражденності земної долі людини.

Щодо першої “відсутності” /як відомо, “метафізика присутності” — одна з улюблених мішеней філософів-постмодерністів/, то по суті вона прирікає нашого “пост-сучасника” на таку духовну самотність, якої не відали європейці минулих епох; ефективним контрзаходом проти цього виявляється лише розрядка внутрішньої напруги людського життя, баналізація існування, “зелене світло” для якої немовби й відкриває втрата зв'язку із зобов'язуючими цінностями. Цілком очевидно до того ж, що при постулюванні радикальних розривів і “порожнечі” у галузі смислу, з яким корелює існування людини, всі уявлення про цілісність і щирість останнього виявляються оманливою ілюзією.

Стосовно ж відсутності етосу страждання, дозволю собі послатися на зв'язок /для слов'янських мов навіть етимологічний/ теми страждання з важкістю буття, важкою, страдницькою людською працею. Як на моє сприйняття, не стільки від сили, скільки саме від цієї важкості намагаються відгородитися постмодерністські тексти, зводячи страшне, високе, трагічне на рівень елементів відчуженого споглядання. Якщо забути на мить про опозицію “єдиного” і “плюрального”, в цьому відношенні можна вловити деяку подібність постмодерністського мультиверсуму й неоплатонічного світу форм, теж позбавленого будь-якої ваги і болю земного; незрівнянно тіснішою виявиться, звичайно,

спорідненість постмодернізму з калейдоскопічним образним світом сучасних мас-мідіа.

Про останнє я згадав не без заміру. Як не віддати належне високому ступеневі відповідності постмодерністського інтелектуалізму “над-сучасним” запитам цивілізації інформаційних технологій, екранного мислення, що, здавалося б, усе далі відсуває людину від безпосередньої, здатної чинити опір, реальності. Втім, та ж цивілізація зводить нас з біженцями, жебраками, жертвами хвороб і тероризму; хтозна, які ще наслідки матиме її очікуване втручання у непоступливу реальність живого...

Не висловлюватиму тут власних міркувань на користь того, що ми не повинні забувати про трагізм і стражденність людської долі на Землі, не повинні недооцінювати цієї фундаментальної обставини або відгороджуватися від неї в якомусь замкненому світі. Зрештою, ці імперативи прищеплює духовна традиція християнства; згадаймо, що ще Адамові Бог заповідав: “У поті свого лица ти їстимеш хліб” /ІМ. 3,19/.

Так, схоже, стоять справи з питанням про те, чого постмодернізм нас позбавляє. Що ж він запроваджує, узаконює в нашому сьогоднішньому житті? Хоч як не парадоксально — передусім примирливе, некритичне ставлення до того антилюдського, відраза до якого власне й викликала постмодернізм до життя. Спробую цю думку пояснити.

Відомо, що теоретики постмодернізму /Ж.-Ф.Ліотар/ інколи визначають його як “недовіру до метанаративів” /тотальних об’єктивуючих оповідей/ як форм репресії і рестрикції індивідуального людського буття. Їм протиставляють різноманіття дискурсивних практик, стосовно яких власне і конститується людська індивідуальність. Висновком із подібних засад є погляд на індивіда як на “вже захопленого” дискурсом і, отже, такого, для якого втрачає сенс питання про буттєві основи самої дискурсивності. Є сенс обговорювати тексти, “письмо”, а не буття, що стоїть за ними. Таким чином за сукупністю мікронарацій утворюється своєрідний методологічний сутінок, з якого може впливати що завгодно — політична ідеологія, проповідь національної окремішності, містицизм, — звичайно, лише як тема для можливих дискурсивних варіацій і “розрізню-

вань”, але хто сказав, що тема у подібних інтелектуальних імпровізаціях значить замало?

Повстання проти “центризмів” і принципу ієрархії спонукає постмодерністське мислення до заперечення привілейованого становища традиційних цінностей, до нівелювання життєвих смислів — і, зрештою, до того, що ставиться під сумнів ціннісна змістовність людської суб’єктивності взагалі. Те, що людині не варто надто серйозно ставитися до своїх ідей, цінностей і проблем — постійний мотив постмодерністської літератури. Іронічно-відчужене ставлення до світу культури, фокусуючись у царині первинних життєвих смислів самої особистості, формує навіть дещо таке, що можна було б уважати своєрідним естетизованим різновидом смирення. Але ж — ось парадокс! — чим більш релятивізується значущість світу, в якому людина конститує свою суб’єктивність, і самого статусу останньої — тим більша вага припадає на цілком стихійні чинники, котрим “пощастило” перебувати взагалі поза сферою розумного людського осмислення — від випадковостей політичного життя до спалахів різноманітних “енергій”, “бажань” тощо. Постмодерний світ у цьому відношенні являє собою колоритну суміш витонченого іронічного скептицизму — та, інколи, не менш витонченого марновірства, що межує із національним мазохізмом, страхом перед диктатурою або черговим небесним з’явиськом. Справді, як пише О.Седакова, сила, гнана у двері, повертає у вікно; нас починають оточувати “хитрі”, замасковані прояви такої сили — скажімо, той же авторитаризм без жодного авторитету, що ми його маємо нагоду спостерігати в Україні: теж постмодерністська ситуація...

Ні, даруйте, я не постмодерніст. Кажу це без жодної амбіції вихопитися з “нашого” часу /оце вже мені “ми”!/, а просто використовуючи своє право визначати власну позицію.

Втім, тут же мушу додати: критичний смисл сказаного стосується постмодернізму лише як “ізму”, тобто загалом неспецифічної для нього /хоч, попри все, й неминучої/ ідеологічної іпостасі. Як стильова течія, постмодерн пустив глибоке коріння; навряд чи можна уявити без його різнобічних впливів наш “після-сучасний” світ! До того ж,

широ кажучи, як не в творах, так у самих витоках пост-модерну інколи вчуваються такі духовні веселощі, така спокуслива бадьорість, котрі — якщо тільки це враження не помилкове — безперечно свідчать про великий запас творчих сил європейського людства. Так, нині для них дуже важко знайти адекватніше втілення. Майже неможливо. Чому не спробувати?